

2000. završio je u bolnici, u kojoj je 29. siječnja 2001. preminuo. Mirno, tiho i neprimjetno, kako je i živio.

Monografija o dr. Ivanu Matijašiću istovremeno je i monografija o povijesti Istre dvadesetoga stoljeća. Život istarskoga čovjeka pratimo kroz dva svjetska rata, kroz Domovinski rat, kroz četiri različite države i različita društvena uređenja. Siromaštvo, glad, loše zdravstvene prilike, nemogućnost školovanja istarska su zbilja cijele prve polovice dvadesetoga stoljeća. U takvim se okolnostima, zahvaljujući požrtvovnoj majci koja je uvidjela važnost obrazovanja, školovao Ivan Matijašić. Kroz njegov životopis pratimo dramatične političke i društvene događaje i njihove posljedice na život običnih ljudi. Kroz njegovu osobnu povijest pratimo razvoj zdravstva i zdravstvenih ustanova u Istri. Njegovo se svjedočanstvo o logoraškim danima uklapa u strašna i bolna svjedočanstva tisuća Istrana zatočenika koncentracijskih logora. Ova je monografija vrlo vrijedno historiografsko djelo. Kombinacijom brojnih izvora i metodom usmene povijesti autor je kroz životopis dr. Matijašića iznio izvrstan prikaz političkih, društvenih i zdravstvenih promjena u Istri tijekom dvadesetoga stoljeća.

Igor Jovanović

Antonio Mirković, *L'Istria nei miei ricordi*, Monografie – Extra serie I, Rovigno: Centro di ricerche storiche, Rovigno / Unione italiana, Fiume / Università popolare di Trieste, 2015., 214 str.

Knjiga Antonija Mirkovića nije rezultat istraživanja nekoga profesionalnog povjesničara, već je riječ o biografskom i autobiografskom pokušaju zaokruživanja jednoga životnog puta kroz koji je autor prošao u svojih skoro devet desetljeća provedenih na istarskome tlu. Već naslov sugerira da je Mirkovićev cilj predstaviti čitatelju vlastiti pogled na transformacije poluotoka kroz vrijeme, nudeći pregršt malih priča te poznatih i manje poznatih anegdota iz njegova i istarskoga svakodnevnog života. Zahvaljujući poslu liječnika, autor je veći dio svoje egzistencije proveo uz bok običnih ljudi, u vremenu kada je obiteljski liječnik često postajao i obiteljski prijatelj, što mu je na koncu omogućilo da vlastitim doživljajima, sjećanjima i iskustvima pridoda i one mnogih drugih istarskih stanovnika.

Djelo započinje predgovorom, „Prefazione“ (7-10), Corrada Ghiralda, u kojemu prijatelj i bivši pacijent doktora Mirkovića upoznaje čitatelja s autorovim životom kroz njegovu biografiju, pritom ukratko iznoseći i glavne značajke same monografije. Knjiga je podijeljena na dvije cjeline, odnosno na „Storie di casa nostra“ (13-122) i „Memorie alla rinfusa“ (124-200) te objema prethode kratke premise, „Premessa“ (11-13) i „Premessa“ (123), koje služe kao uvod u teme obrađene na stranicama koje im slijede. „Storie di casa nostra“ sadrži sedam kraćih poglavlja, odnosno „Transumanza“ (13-20), „Abigeato“ (21-30), „Omertà“ (31-33), „Pisino – resa italiana“ (34-60), „Adriatisches Küstenland“ (61-89), „Zona B – Jugoslavia“ (90-106) i „Rovigno – convitto“ (107-116). Prva tri poglavlja autor posvećuje opisivanju problematike transhumancije i razbojništva, fenomena koji su obilježili život običnoga istarskog (seoskog) čovjeka još od davnina pa sve do kraja Drugoga svjetskog rata. Epizode koje Mirković prepričava predstavljaju vrlo značajan primjer oralne povijesti koja se generacijama širila od osobe do osobe – sve dok ih autor nije odlučio zapisati – čineći poglavlja koja u svojoj biti pričaju o suradnji, krađama, strahu i šutnji kao glavnim značajkama života tadašnjega istarskog žiteljstva. Značajno je da se ti isti motivi protežu i kroz sljedeća dva poglavlja, u kojima Mirković prepričava svoj život od kapitulacije Italije 1943. do kraja rata. Autor vrlo živopisno iznosi mnoge detalje, zgone i nezgone koje su obilježile njega i njegovu obitelj u godinama njemačke okupacije, predstavljajući ratnu svakodnevicu viđenu kroz oči tinejdžera. Način na koji autor svjedoči o egzekucijama, bombardiranjima, ubojstvima, sitnim krađama i dječaćkoj nepromišljenosti ovaj dio monografije čini izuzetno zanimljivim, pobuđujući istovremeno u čitatelja široku lepezu osjećaja koji se protežu od smijeha i znatiželje do tuge i zgražanja. Posljednja dva poglavlja prve cjeline bave se razdobljem neposredno nakon savezničke pobjede. Radi se o dijelu monografije u kojemu se Mirković prisjeća dolaska partizanske vojske i saveznika na istarsko područje, razdoblju kada su se osobne i političke osvete miješale s pokušajima stanovništva da konačno pronade put k normalnom predratnom životu, dobi kada je školovanje izvan njegova matičnog Pazina označilo ne samo simbolički nego i konkretan svojevrsni „novi početak“. Ovaj dio knjige autor zaključuje vrlo zanimljivom anegdotom, „La Grega“ (117-122), o jednoj mladoj grčkoj ženi koja je nakon rata došla u Pulu potražiti svojega muža – za kojega se udala još prije sukoba na Dodekanezu – koji joj je uvijek poticao maštu pričajući joj

o svojoj bogatoj obitelji iz Istre. Na koncu je pronašla muža i njegovu obitelj, ali su priče o bogatstvu bile upravo to, samo priče.

Drugi dio monografije, „Memorie alla rinfusa“, sadrži 24 kraća poglavlja, odnosno „Omo de do tai“ (124-131), „Gnocchi“ (132-133), „Diversità e coesistenza“ (134-141), „Prime vittime“ (142-143), „Incomprensioni“ (144-145), „Passatempi“ (146-148), „Escursione avventata“ (149-151), „Fosse comuni“ (152-153), „Barattolo“ (154-155), „Gimino“ (156-157), „Landschutz“ (158-159), „Matacorna“ (159-162), „L'orgoglio del vinto“ (163), „Piero Punz“ (163-165), „Mancata gita in mare“ (166-168), „Incesto“ (169-171), „Moncalvo di Pisino“ (172-173), „Olmetto Reale“ (174-175), „Castelverde“ (178-180), „Novacco di Pisino“ (181-183), „Pavati“ (181-183), „Scropetti“ (184-185), „Antignana“ (186-189) i „Comaria“ (190-193). Radi se o poglavljima koja nisu kronološki poredana, ali – iako ni njihov tematski raspored ne slijedi određenu čvrstu strukturu – mogu ipak biti podijeljena na dio koji još uvijek obrađuje sjećanja na rat i neposredno poraće te razdoblje u kojemu Mirković već djeluje u liječničkoj struci. Iz prve grupe poglavlja valja istaknuti „Omo de do tai“, u kojemu Mirković vrlo jednostavno i efikasno ulazi u ljudsku psihu opisujući slučaj jedne osobe (navedeni su samo inicijali) koja se u delikatnom razdoblju između fašizma i dolaska jugoslavenske vlasti iskazala svojom prevrtljivošću, odnosno sposobnošću kameleonske prilagodbe svakom političkom ustroju. Nadalje, zbog dječje perspektive koju autor uspijeva prenijeti na čitatelja, poglavlja „Passatempi“, „Escursione avventata“ i „Barattolo“ još jednom prikazuju kako se život djece u teškim vremenima rata nastavljao te kako su najmlađi usprkos svim problemima i poteškoćama uvijek pronalazili neki novi izvor zabave. Ponekad su te zabave bile opasne samo u njihovoj mašti, dok su ponekad – kao u slučaju fizičkoga nasrtaja jednoga njemačkog vojnika na autora – završavale konkretnim „kažnjavanjima“. Naravno, Mirković nije mogao ne dotaknuti i druge mračne strane koje prate svaki rat, o čemu detaljnije svjedoči u poglavljima „Prime vittime“, „Fosse comuni“, „Gimino“, „Landschutz“, „Matacorna“ i „Comaria“, u kojima glavnu ulogu dobivaju pojedinci i njihova stradanja, bili oni redovnici, partizani, civili, Talijani ili Nijemci. Također, vrlo je zanimljivo poglavlje „Piero Punz“ – čiji primjer može poslužiti kao antiteza onom „Omo de do tai“ – gdje Mirković upoznaje čitatelja s nesretnim Pazincem kojega su najprije zbog njegove socijalističke aktivnosti fašisti osudili na *confino*, dok je kasnije

bio interniran na Goli otok zbog navodne simpatije prema Kominformu. Nakon oslobođanja prisiljen je na javno pokajanje (i poniženje), što se pokazalo previše za njega te ga je na koncu potaknulo na samoubojstvo skokom u Pazinsku jamu. Posljednja su poglavlja djela posvećena (ne)zgodama koje je Mirković doživio obavljajući svoj posao obiteljskoga liječnika na teren- skim intervencijama u široj okolici Pazina. Priče koje ovdje donosi razlikuju se po tematici i pouci, rasprostirući se od problema s birokracijom, vlasti i hladnim pristupom nekih pacijenata – npr. u „Moncalvo di Pisino“, „Castel- verde“, „Novacco di Pisino“ i „Antignana“ – do poteškoća u surađivanju s vlastitim vozačem u „Olmetto Reale“, „Pavati“ i „Scropetti“. Knjigu zaklju- čuje „Luciano Scubla“ (194–200), u kojemu Mirković donosi anegdotu o Puljaninu koji je, nakon što je u mladoj dobi ostao siročić, uspio za vrijeme svojega prvoga posjeta Italiji (kao član grupe koju je vodio upravo Mirko- vić) pronaći grob svoje majke u blizini Perugie te upoznati članove njezine obitelji. Osim što je priča prepuna ljudskoga patosa, ona predstavlja i svo- jevrstan simbol rušenja čvrstih graničnih barijera koje su nastale nakon Drugoga svjetskog rata i za mnoge stanovnike Istre predstavljale potpun životni zaokret.

Monografija Antonija Mirkovića zaokružuje privatni i profesionalni život pazinskoga liječnika koji se desetljećima isticao svojom aktivnošću i društvenim radom. Njegovo je bogato iskustvo pridonijelo stvaranju djela koje obiluje manje poznatim živopisnim pričama i događajima iz svakod- nevice običnoga istarskog čovjeka u delikatnom razdoblju ratnih i prvih poslijeratnih godina. Upravo su rat, mir, strah, obitelj, mladost, siromaštvo i pučki običaji glavne teme koje autor obrađuje i s kojima upoznaje čitatelja, ističući iz poglavlja u poglavlje važnost multikulturalnosti i mirnoga suži- vota među istarskim žiteljima. Na koncu, rad dodatno obogaćuju i upotpun- juju fotografije i autorovi crteži u „Appendice fotografica“ (203–214), kojima se čitatelju pruža i vizualan doživljaj onoga o čemu se u knjizi govori. Iako se ne radi o stručnom historiografskom istraživanju ili analizi, Mirkovićeva svjedočanstva u *L'Istria nei miei ricordi* sasvim će sigurno biti neizostavno štivo za sve koji budu htjeli bolje upoznati onaj humaniji aspekt svakodne- noga života Istre 20. stoljeća.